

Kitekintés

Székelyek, katalánok, kurdok

Vallás vagy nyelv? Közigazgatási területbeosztási problémák Székelyföldtől Kurdisztánig címmel 2016 őszen tartottunk előadást a 10. Magyar Politikai Földrajzi Konferencián. Azóta sokat változott a politikai helyzet: kitört a katalán válság és új dimenziót kapott a kurd kérdés. Katalónia ürügyén megszólaltak a román nacionalisták is, hogy végképp ellehetetlenítsék a székelyföldi autonómiaörekvéseket.

A kurd kérdés a Török Köztársaság 1923-as fennállása óta az egyik legkonfliktusosabb etnikai probléma. Bár a becslült számok eltérőek, de ma már 20-23 millió a törökországi kurdok száma. A pontos adatok statisztikáinként eltérnek, de meg kell említeni a szíriai, iraki és a már európai, amerikai honos, oda emigrált kurdokat is. Miután továbbra is zajlik a Kurd Munkáspárt (PKK) elleni harc, a gazdasági jelzőszámok rohamos romlást mutatnak. A jelenlegi török geopolitikai helyzet elemzése mellett, az iszlám államok közti helyzet is elemezendő. Már nem csak Törökország számára sürgető a kurd kérdés megoldása, hanem a vele szomszédos országok számára is, és egyre inkább az Európai Unió és arab államok szempontjából is. Mennyiben befolyásolja a földrajzi kép a problémák forrását? Milyen megoldás lehetséges? Napjainkban már semmi sem maradhat rejtve. Az emberiségnek figyelembe kell vennie a körülöttünk folyamatban lévő eseményeket, valamint új perspektívát kell találni egy jobb élet reményében. Hogyan lehetséges egy önálló kurd, katalán, vagy magyar területi egység, ha néhol, mint például a kurdoknál, még a nyelv sem közös? S ha sem a nyelv, sem a vallás nem tartja egybe már őket?

Előadásunk fő témája a jelenleg is zajló geopolitikai válság volt, amely Törökországon keresztül az európai életminőségre is kihat. Bár

merésznek tűnik, de ez talán mégis összehasonlítható Katalónia, Székelyföld kisebbségi helyzetével, melyek bizonyos mértékben hasonló elemeket mutatnak a Kurdisztánnal. A kurd kérdés a hármas határmentén, a török-szír-iraki vonalon okoz háborús állapotokat, a már meglévő háborúk mellett. Egy örökös meg nem értettség és el nem ismertség övezi a kurd problémát, ami, egy Törökországot (és ma már Irakot és Szíriát is) belülről állandó jelleggel emésztő dilemma. Hogyan alakult ki az Európai Unió felé özőnlő menekültáradat? Milyen hatással bír az iszlám, a keresztény kultúrára, amely a határokon átívelő kisebbségi konfliktusból eredeztethető? A kurdok autonómiáért folytatott véres küzdelme ugyanúgy nem hozott eddig megállapodást, mint a székelyföldi autonómia kérdése, illetve Katalónia függetlenedési vágya sem. Egy nemzetállam meddig terjedően és milyen módon kell, hogy kontrollálja a szuverenitását, ha ekkora a változásra való igény? A kurd egység immár nem egység, sem nyelvi, sem vallásilag. Egy törzsi népről van szó, melynek tagjai sokszor egymást sem értik a diaszporában.

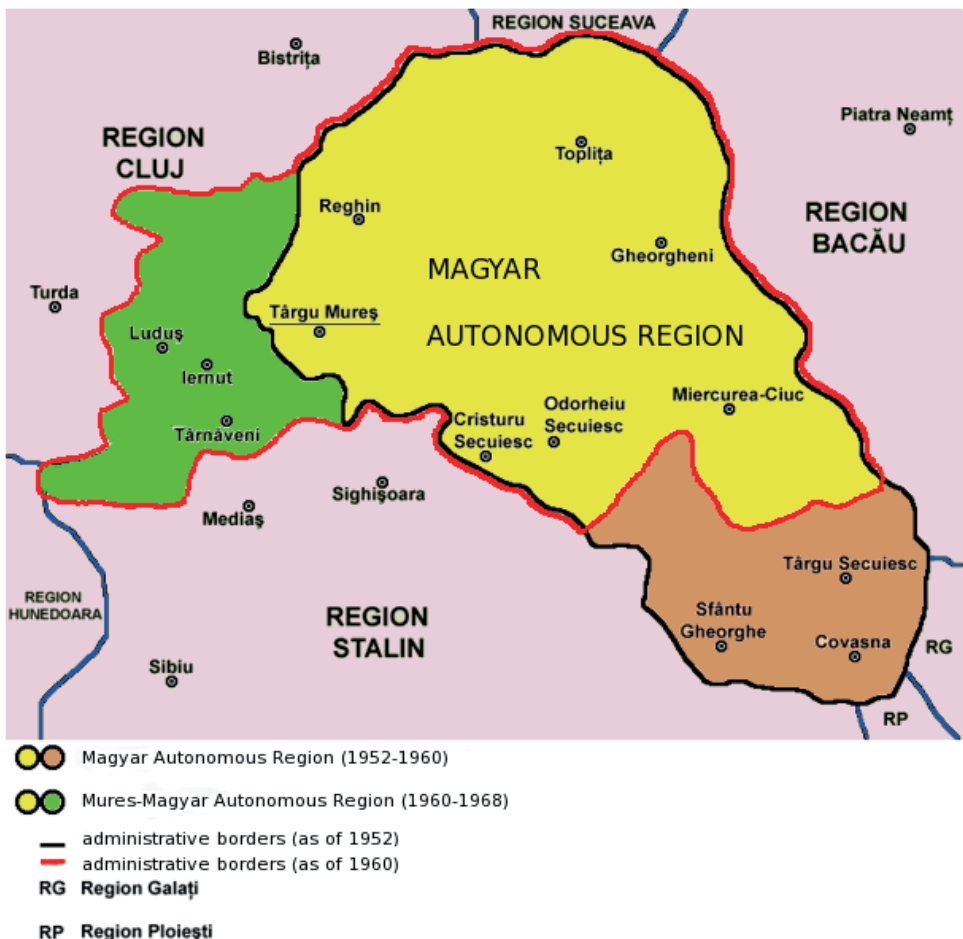
Huntington világmodellje mintegy axiómát fogalmaz meg, amikor leírja az eltérő civilizációs hátterek, különböző fejlődési és fejlesztési elképzelések összefüggéseit. Vitathatatlan, hogy a Föld különböző régióiban más-más életformák alakultak ki, saját autonóm jövőképpel. Huntington már a Civilizációk összecsapása és világszerte átalakulása című könyvében felvetette a napjainkat jelenleg is meghatározó megoldatlan kérdést, miszerint mit tegyünk Európában a növekvő muszlim népességből fakadó kulturális változásokkal, békés együttélés kialakulhat-e, milyen belső problémákat és kulturális sokkot eredményez hosszútávon. Mi alakítja ki a kulturális csoportokat? Az emberek igénylik a külső értékek alapján való meghatározottságot, úgy, mint szokások, intézmények, történelmi közösség, nyelv, vallás. Ezen szempontok alakítják ki a közös szemléletet, közösséget, társadalmat,

amely köré felépül a intézményrendszer. Ebben a rendszerben a földrajzi és területi tulajdonságok mérvadóak. A rendszeren belüli változtatási igény határozza meg az aktuális szövetséges vagy ellenfél szerepét, viszonyítva a nemzetközi rendszer többi szereplőjéhez. A nemzetállamok, nemzetek a világ eseményeinek alakítói. Nincs cselekedet gazdasági, hatalmi érdekek nélkül. A kulturális azonosságok és különbözőségek, illetve immár dominánsan vallási nézőpontok formálják civilizációkat. (Vö: Huntington 2015.) Az entitások és kultúrák azok, amelyek egyre puszkaporosabb légkört alakítanak ki. Minden harc mögött érdek és meggyőződésbeli ellentét húzódik meg.

Minket magyarokat közel 100 éve foglalkoztat a Székelyföld területi autonómiájának kérdése, éppúgy mint a nyelvi jogok és a vallásszabadság. A magyarság a területi "autonómiát" Erdélyben J. V. Sztálin jóvoltából is csak átmenetileg "élvezhette", a 60-as évek végétől három évtizedig az autonómia tiltott szó volt Romániában. A két területi formáció (Magyar Autonóm tartomány, majd Maros-Magyar Autonóm tartomány) itt egyik alkalommal sem ölelte fel még a teljes székelyföldi magyar nyelvterületet sem.

Hasonló a helyzet Spanyolországban, ahol a katalán nyelv elterjedése nagyobb mint a mai Katalónia. A katalán autonóm közösséghez hasonló

Magyar autonóm tartományhatárok Romániában 1952-1968 között

jogokról a magyarság csak álmodik Romániában, miközben a románság félelmei látszanak igazolódni a katalán függetlenségi törekvések kapcsán. Erdélyben és Katalóniában fontos a nyelvi kérdés, ami pl. Skóciában másodlagos, a függetlenség kérdése mégis napirenden van.

Vannak, akik az önálló Skóciáról tartott népszavazást tekintik a katalán függetlenségi törekvések felerősödének, s a ma is tartó válság okának, hiszen 2010-ben a kolumbiói nemzetközi etnikai konferencián még minden előadó arról számolt be, hogy nincs realitása annak, hogy többségbe kerüljenek a Spanyolországtól való elszakadás hívei. (Agg 2010, Szilágyi 2010.)

A Székelyföld területi autonómiájának mintája egyébként nem Katalónia, hanem Dél-Tirol, de ez nem zavarja a román nacionalistákat. (Rostás 2017) Amint arról az erdélyi és a hazai sajtó is beszámolt, román véleményformálól több cikkben is azt vizionálták, hogy az autonómiára való törekvés – amint azt szerintük Katalónia esete is bizonyítja – csupán az első lépés a függetlenség kinyilvánítása felé. Képzeljünk magunk elé egy “lyukas” Románia térképet közepén az önálló Székelyfölddel! Sem földrajzilag sem gazdaságilag nem összehasonlítható a helyzet Katalóniával, “Székelyföld esetében nem függetlenségről, hanem területi autonómiáról van szó, aminek semmi köze például a határmódosításhoz” (I. h.)

Székelyföld közigazgatási lehatárolásának kérdését vizsgálva érdemes visszatekinteni az egyetlen valóban létező közigazgatási beosztásra, annak ellenére, hogy ezt erősen terheli a kommunista múlttal kapcsolatos mindenképp létező averzió. Tanulságos, hogy miképp változott ennek a határa, s mik voltak a korrekció nyílt és rejtett indokai.

Az 1952-ben a mai Kovászna (Covasna) megyei területek is részesei voltak a magyar régióknak, ezeket közlekedéscsoporthoz szemponthoz indokolva 1960-ban átcsatolták a szomszédos Sztálin (Brassó) régióhoz, miközben románlakta területekkel egészítették ki az 1968-ban végül meg is szüntetett, új nevén Maros-Magyar Autonóm tartományt. (Ezzel a magyarság számáránya 77 %-ról 62 %-ra csökkent az új határok között. – Kánya J. 2003. pp.61-62.)

A székelyföldi autonóm terület (régio) mai határainak meghúzásakor közigazgatási szempontból a három mai megyéből (Hargita, Kovászna, Maros) lehet kiindulni, de felvetődik a történelmi székely székek, vagy a nyelvhatárok menti közös terület kialakítása. (Ez utóbbiaknak, azonban – véleményünk – szerint ma nincs semmiféle politikai realitása a román politikai elit ellenállása miatt.)

1993 óta a huntingtoni “civilizációk összecsapásának” elméletével is foglalkoznunk kell, amit, bár sokan tagadják, Erdélyben is lehet érezni. A vallási tényezőnél azonban sokkal fontosabb a nyelvi kérdés és az ehhez szorosan kapcsolódó nacionalizmus. Az ezen a fronton zajló romániai “vértelen háborúval” szemben Törökországban véres gerillaharc zajlik. Személyes tapasztalatok alapján bizonyossá vált, hogy a vallási és nyelvi kérdéseknek (pl. hányféle kurd nyelv létezik, milyen a kurd nép területi megoszlása), milyen hadászati, közigazgatási és geopolitika sőt geopolitikai összefüggései vannak. Hogyan harcolnak a törökök az IS-sel, miközben a kurdokat támadják? – Tettük fel a kérdést egy éve.

Azóta az úgynevezett Iszlám Állam megbukott, területének felszámolásában fontos szerepe volt az iraki és a szíriai kurd harcosoknak. A felszabadító háború során az iraki Kurdisztán kiterjesztette határait, majd népszavazást tartottak a függetlenségről. E népszavazásnak, csakúgy mint a katalóniainak alapvetően belpolitikai okai voltak, de a világpolitikai helyzet itt sem érett meg az önálló állam nemzetközi elismeréséhez.

Egy elbukott álom az államban

2017. szeptember 25-én került sor a bagdadi kormánytól való függetlenedésről szóló népszavazásra az iraki Kurdisztán, mint de facto állam területén. A referendumot Maszúd Barzani kurd elnök írta ki az iraki kurd régió területén, aminek félautonóm létrejöttét maga a bagdadi kormány tette lehetővé még 2005-ben. A választások sorsfordító erővel bírtak, ami akár egy önálló állam megvalósulása is lehetett volna, tekintve a 93 %-os részvételi arányra. Hiábavaló azonban a kurd nép kívánsága, miszerint az iráni befolyással megalakult bagdadi kormány központi fenntartás alól kerüljön ki a régió, a politikai

folyamatok épp az ellenkező irányba látszanak alakulni.

Az iraki kormány felhatalmazta a kormányfőt katonák kiküldésére a vitatott területekre, valamint a népszavazás eredményének megsemmisítését, mivel ez szembe megy az iraki állam alkotmányával és államrendszerével. A vitatott terület elsődlegesen Kirkukot és vidékét jelenti, ahol évtizedek óta hatalmi harc folyik a fenntarthatóság megszerzéséért és így az olajmezők elnyeréséért. Nem meglepő tehát, hogy egyetlen hatalmon lévő kormány sem támogatja a kurd függetlenedési kísérletet, mivel az a kurd területen lévő olajmezők elvesztésével járna. A jelenlegi elnök, Fuád Maszúm, bár kurd származású politikus, de ő is felhívta a szövetséges országokat, hogy a helyzet megoldásának idejére szüntessék be nagykövetségi és konzulatusi tevékenységeiket a kurd régió székhelyén, Erbilben (Hawler).

Ennek folyományaként, már 3 nappal referendum megtartását követően szankciók léptek életbe, így pl. Törökország, Libanon, Jordánia és az Egyesült Arab Emírátságok is felfüggesztették repülőjárataikat a kurd térségbe. Bagdad teljes mértékű légi blokádot szeretne kihirdetni, valamint a kurd katonai erők teljes kivonulását követeli a vitatott (értsd, olajban gazdag területek) területekről, illetve a népszavazás eredményének érvénytelenítését.

Haider al-Abádi miniszterelnök kifejezte, hogy reményei szerint nem kerül sor további szankciók bevezetésére, hiszen iraki állampolgárokról van szó. Elsősorban katonai akciók megkezdésétől tart.

Mindeközben a török kormány Ankarában felhívta a kurd vezetőség figyelmét, hogy a megközelítőleg ötezres lélekszámú türkmén kisebbség védelmében, akik kurd térségben élnek, bármikor hajlandó beavatkozni, úgymond katonai védelmet biztosít számukra.

Maszúd Barzani lemondását a nép nem fogadja el, de az elnök szerint, amennyiben nem sikerül a referendum eredményét elismertetni, nem tér vissza kultikus posztjára. Minden korábbi, a további hatalmon maradását lehetővé tevő, szavazások ellenére sem. Ez tovább súlyosbítja a jelenlegi helyzetet, hiszen a két domináns párt, a Kurdisztáni Demokrata Párton (PDK) Barzani

lemondásával, valamint a másik vezető párt, a Kurdisztáni Hazafias Uniót (PUK, az angol rövidítés után) az azt irányító Dzsálál Talabáni október 3-i halálával, utódlási gondokkal küzd az éppen szétesőben lévő kurd térségben. Mindkét esetben generációk óta vezető karakterekről és törzsi-családi befolyásról is szó van. Maszúd Barzani 1975-ben "örökölte" meg a kurd nép vezetését apjától, így tehát a jövő kérdése válságok sorát indította meg az omladozó, eddig de facto önállóan működő térség esetében.

A kurdok számítottak az USA és Oroszország segítségére, bár ígéretet sosem kaptak erre. Az orosz vezetés azonban szinte alig hallatta hangját az eredményeket látva, holott a szíriai helyzet során Törökországgal szemben is a kurdotkat biztosította támogatásáról. Jelenleg az iraki-kurd olajszektorba vásárolja be magát egyre jelentősebb mértékben az orosz állami irányítású olajtársaság (a Rosznyeft), valamint részesedést szerzett az egyetlen, Kirkukból induló kőolaj-vezetékben, ami történetesen török kikötőbe vezet.

Ankara és Erbil közös kereskedelmi tevékenysége, éves szinten 8 milliárd dollárt ér, aminek a határozarak, Bagdad és Erbil tisztázatlan helyzete nem kedvez.

Jelenleg mindenki kívár, ki lép először. Sok sebből vérzik az "olajos" kurdok élete, ismét. Egyfelől Maszúd Barzani lemondása, valakié, akit és annak elődjét közel egy évszázada nem lehetett trónjától megfosztani, valamint egy, az eddigiekhez képest is csökkentett tevékenységi körrel maradt fél-autonóm nemzet kérdéséről van szó, amely a puszkaporos hordó dinamitján ül, tekintve a térségbe, egészen Izraelig és Iránig elnyúló kőolaj-kart.

Az álom állam ismét várta magára...

Mi a közös és mi az eltérő a katalán és a kurd válságban? Egyelőre csak annyi a közös, hogy a függetlenségpárti vezetők könnyen börtönbe kerülnek, Törökországban nem menti meg őket a mentelmi jog sem de szerencsére Katalóniában nem várható fegyveres harc, vagy felkelés. Ami a még közös az "elkapkodott függetlenség" (Vö. Wagner P. 2017), hiszen a geopolitikai érdekviszonyok sem Katalónia, sem Kurdisztán esetében nem teszik lehetővé egy önálló állam létrehozá-

sát, sőt a függetlenség kikiáltása a meglévő autonómia fennmaradását is veszélyezteti.

Székelyföld esetében viszont a hangadó román politikai erők nemcsak az autonómiáról nem akarnak hallani, hanem még a székelyek létét, a történelmi Székelyföld tényét is kétségbe vonják...

AGG ZOLTÁN – GÁSPÁR ANIKÓ

Irodalom

Agg Z. 2010: Kolozsvári konferencia az európai kisebbségi politikákról COMITATUS: ÖNKORMÁNYZATI SZEMLE XX.:(7.) pp. 72-75. (2010)

Gáspár A. 2017: Törökország és a kurd kérdés COMITATUS: ÖNKORMÁNYZATI SZEMLE 27:(tavasz) pp. 53-59.

Gáspár A. (2014): Az a bizonyos kurd kérdés COMITATUS: ÖNKORMÁNYZATI SZEMLE 24:(nyár-ősz) pp. 73-76.

Gunter, M. M. 2004: Historical Dictionary of the Kurds. – In: Historical Dictionaries People and Cultures, The Scarecrow Press Inc., Lanham–Maryland–Oxford. pp.19–21.

Huntington, S. P. 2015:A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. – Európa Könyvkiadó Kft. 646. p.

Kánya J. 2003: Történelmi áttekintés in.: Horváth Gy. (szerk.): Székelyföld, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs

McDowell, J. 1996: Mind and World, Harvard University Press, Oxford.

Minorsky, V. 1982: Medieval Iran and its neighbours, London, 1982. Reprint of journal articles in English or French published 1931-1967.

Sheyholislami, J. 2015: Language varieties of the Kurds. – In: Taucher, W.–Vogl, M.–Webinger, P. (szerk.): The Kurds: History, religion, language, politics. Bécs.

Szilágyi I. 2010: Katalónia az állami önállóság útján COMITATUS: ÖNKORMÁNYZATI SZEMLE 2010:(6) pp. 23-33. (2010)

Internetes források

Deiary, M. 2003: A kurdok eredettörténetéről a nemzeti elismerésig. Korunk 14. 11. pp. 4–14. – <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00071/2003hona nap11cikk444.htm>

Shors, H 2008: A kurdok eredete, nyelve és vallása. –

<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=155&lap=0>

Szekelyfold.ma. – <http://www.szekelyfold.ma/hirek/a-roman-sajto-felidezi-a-magyar-autonom-tartomany>

Rostás Sz. 2017: A Székelyföld nem Katalónia

<https://kronika.ro/erdelyi-hirek/a-szekelyfold-nem-katalonia-n-bukarest-szandekosan-osszemosza-a-autonomia-es-a-fuggetlensegi-torekveseket>

Wagner P. 2017: Elkapkodott függetlenség, ÉS LXI. 41. p. 5.

